

SAK 13/20 REGIONAL PLANSTRATEGI VIKEN

Saksopplysning

Viken fylkesting drøfta i møte 13.2.2020 regional planstrategi, der det var slik innstilling frå Fylkesrådet:

«Fylkestingets drøftinger av og foreløpige innspill til innhold, prioriteringer og mål i regional planstrategi, vil brukes som et underlag for videre arbeid med planstrategien. Endelig utforming av innhold, prioriteringer og mål, skal gjøres i prosess med samfunnsaktørene i Viken, i tråd med bestemmelsene i plan- og bygningsloven.»

Med bakgrunn i førebelse innspel (vedlagt) ynskjer Viken møte med dei ulike regionane for nærare drøftingar. For Hallingdal vil det og vera naturleg å drøfte Strategisk plan for Hallingdal og planstatus i denne samanheng.

Ål 16.2.2020

Knut Arne Gurigard
Dagleg leiar

Vedlegg: Underlag regional planstrategi Viken

Saksframlegg

Saksnr.: 2020/12

Behandlet av	Møtedato	Utvalgssaksnr.
Forretningsutvalget	15.01.2020	8/20
Komité for næring	27.01.2020	
Komité for utdanning	27.01.2020	
Komité for kultur	28.01.2020	
Komité for plan	28.01.2020	
Komité for samferdsel	29.01.2020	
Komité for finans, administrasjon og klima	30.01.2020	
Fylkestinget	13.02.2020	

Vedlegg

- 1 Innstilling fra Rådet
- 2 Saksframlegg
- 3 Temaområder i regional planstrategi
- 4 FNs bærekraftsmål
- 5 Tidslinje regional planstrategiprosess

Regional planstrategi - drøfting av innhold, prioriteringer og mål

Fylkesrådets innstilling

Fylkestingets drøftinger av og foreløpige innspill til innhold, prioriteringer og mål i regional planstrategi, vil brukes som et underlag for videre arbeid med planstrategien. Endelig utforming av innhold, prioriteringer og mål, skal gjøres i prosess med samfunnsaktørene i Viken, i tråd med bestemmelsene i plan- og bygningsloven.

10.01.2020

Roger Ryberg
fylkesordfører

Saksnr.: 2018/188
Løpenr.: 6297/2019
Klassering: 034
Saksbehandler: Espen Nedland Hansen

Møtebok – Saksframlegg

Behandlet av	Møtedato	Utvalgssaksnr.
Forretningsutvalget (midlertidig fylkesutvalg) Viken fylkesting		

Regional planstrategi - drøfting av innhold, prioriteringer og mål

Vedlegg

- 1 Temaområder i regional planstrategi
- 2 FNs bærekraftsmål - mål og delmål
- 3 Regional planstrategi - grovkissert framdriftsplan

Utrykte vedlegg:

«Vi i Viken»

NIBR-Rapport 2019:17 Viken og delregionene – samfunnsutvikling og bærekraft, utfordringer og muligheter

Forslag til vedtak/innstilling

Fylkestingets drøftinger av og foreløpige innspill til innhold, prioriteringer og mål i regional planstrategi, vil brukes som et underlag for videre arbeid med planstrategien. Endelig utforming av innhold, prioriteringer og mål skal gjøres i prosess med samfunnsaktørene i Viken, i tråd med bestemmelsene i plan- og bygningsloven.

dato

Harald Horne
hovedprosjektleder for Viken fylkeskommune

Bakgrunn for saken

Plan- og bygningsloven pålegger fylkeskommunen å utarbeide en regional planstrategi i hver valgperiode. Den regionale planstrategien skal utarbeides i samarbeid med kommuner,

statlige organer, organisasjoner og institusjoner som blir berørt av planarbeidet. Planstrategien skal redegjøre for viktige regionale utviklingstrekk og utfordringer. Den skal vurdere langsiktige utviklingsmuligheter og ta stilling til langsiktige utviklingsmål. Videre skal planstrategien klargjøre hvilke spørsmål som skal tas opp gjennom regional planlegging i valgperioden. Viken fylkeskommune skal vedta regional planstrategi innen utgangen av 2020 og deretter rullere den hvert 4. år. Plan- og bygningsloven gir nærmere føringer for hvordan arbeidet med regional planstrategi skal gjennomføres.

Det er utarbeidet et bredt kunnskapsgrunnlag som beskriver vikensamfunnets utfordringer og fortrinn. Dette er belyst blant annet i dokumentet «Vi i Viken» <https://viken.preprod.acos.no/f/p1/i4f0b8206-d207-4524-b400-9200b65ae0f9/kunnskapsgrunnlag-regional-planstrategi-viken-vi-i-viken.pdf> og NIBRs rapport om utfordringer og muligheter i Viken <https://www.viken2020.no/f/p28/i8c8d9b8d-bc9b-4641-889f-1a3fa97dc9c1/nibr-rapport-2019-17.pdf>. Kunnskapsgrunnlaget er viktig for å kunne foreta faktabaserte vurderinger om utviklingsmuligheter og sette langsiktige mål innenfor rammen av arbeidet med regional planstrategi.

Fylkesrådet er styringsgruppe for arbeidet med regional planstrategi. Det betyr at rådet har ansvar for prosess og gjennomføring av arbeidet med regional planstrategi. I følge plan- og bygningsloven er det fylkestinget som skal vedta regional planstrategi. Denne vedtaksfullmakten kan ikke delegeres. Fylkesrådet ønsker en bredest mulig politisk forankring av planstrategien, og ønsker derfor en aktiv involvering av øvrige politiske organer i fylkeskommunen utover ren vedtaksbehandling. Fylkesrådet ønsker å involvere komiteer og fylkestinget på et tidlig tidspunkt, og fremmer derfor denne saken om innhold, prioriteringer og mål i regional planstrategi. Hensikten er å gi de politiske organene mulighet for innspill allerede mens planarbeidet er i en tidlig fase. Fylkesrådet vil lytte til drøftingene og innspillene fra fylkestinget, og ta dette med inn i den brede samfunnsdialogen om utforming av regional planstrategi.

Fakta

Prosess

Utforming og gjennomføring av prosess for regional planstrategi tilligger fylkesrådet. Dette er derfor ikke tema i denne saken. Fylkesrådets ønske med saken er å få fylkestingets foreløpige innspill til planstrategiens innhold, prioriteringer og mål.

I sak 13/19 til fylkestinget 12. desember 2019 om oppstartsvedtak av regional planstrategi, ble det vedtatt at FNs bærekraftsmål skal ligge til grunn for arbeidet med planstrategien. Dette er i tråd med tidligere vedtak i fellesnemnda, og hva som er lagt til grunn for utarbeidelse av kunnskapsgrunnlaget.

En grov skisse til framdriftsplan er vedlagt saken. Framdriftsplanen vil bli nærmere konkretisert av fylkesrådet tidlig i januar.

FNs bærekraftsmål som ramme for arbeidet

FNs 17 bærekraftsmål, med 169 delmål, er en operasjonalisering av «Agenda 2030» som er vedtatt av alle medlemsland i FN. Det er verdenssamfunnet felles dugnad for å trygge global stabilitet og jordas bærekraft. Agenda 2030 og bærekraftsmålene er et veikart for lokale, regionale, nasjonale og internasjonale tiltak, og innebærer sammen med Parisavtalen et skifte i globale initiativ og tenkning. (Se vedlagt dokument fra FN-sambandet for oversikt over de 17 bærekraftsmålene med tilhørende delmål).

Fylkesrådet ønsker å benytte FNs arbeid med og veiledning om bærekraftsmålene som rettesnor for arbeidet i Viken. Bærekraftsmålenes innretning med vektlegging av samarbeid mellom forskjellige nivåer av forvaltning og på tvers av sektorer, samsvarer godt med intensjonene i regionreformen. Fylkesrådet mener derfor at bærekraftsmålene vil kunne være en god ramme for å utforme fylkeskommunens rolle som samfunnsutvikler.

FN jobber fortløpende med å finne gode metoder for å jobbe med og realisere bærekraftsmålene. I 2016 ble det nedsatt en uavhengig forskergruppe med oppdrag å foreslå innfallsvinkler og støtte til beslutningstakere for å nå målene. Resultatet av dette arbeidet ble presentert i september 2019 i rapporten [*“The Future is Now: Science for Achieving Sustainable Development” -report*](#)

Rapporten, med prolog av Gro Harlem Brundtland, representerer FNs første store fireårige oppsummering av arbeidet med Agenda 2030 (det utføres også årlige evalueringer). Hovedkonklusjonen er at omstillingen til et bærekraftig verdenssamfunn ikke går raskt nok, og at aktører på alle nivåer må forsere omstillingen til bærekraftige samfunn. Rapporten gir konkrete råd om hvordan det bør arbeides både på nasjonalt og undernasjonalt nivå. Det legges avgjørende vekt på tverrsektoriell samhandling og på flernivå-styring. De store globale utfordringene kan ikke løses innenfor enkeltsektorer. FN anbefaler derfor at nasjoner og regioner organisere arbeidet med bærekraftig omstilling i seks konkrete temaområder:

- 1: Livskvalitet, velferd og like muligheter
- 2: Bærekraftige og rettferdige økonomisk systemer
- 3: Bærekraftig arealforvaltning, matproduksjon og ernæring
- 4: Energiomlegging og tilgang til fornybar energi
- 5: Helhetlig by- og stedsutvikling
- 6: Miljø, økosystem og biologisk mangfold

Fylkesrådet ønsker å bruke denne inndelingen som ramme for det tematiske arbeidet i regional planstrategi. Utfordringene og mulighetene det nye fylket skal ta tak i, er sammensatte og krever tverrsektoriell tilnærming. Vi ser at mange av de oppgavene vi skal løse er såkalte «wicked problems» eller samfunnsfloker/gjenstridige problemer. Det betyr at utfordringer er sammenvevde: Det være seg folkehelseutfordringer, klimaproblematikk eller ønsket om en bærekraftig økonomisk utvikling. Slike utfordringer kjennetegnes ved at det er vanskelig å komme til roten av problemet, og sjelden kan vi si at løsningen er funnet. Denne typen utfordringer krever et kontinuerlig tverrsektorielt samarbeid og bred involvering av samfunnsaktører for å kunne håndteres.

Ved å ta utgangspunkt i FNs foreslåtte fremgangsmåte, ønsker fylkesrådet å stimulere til tverrsektorielt samarbeid. Hensikten er å ta tak i viktige samfunnsutfordringer i Viken, og utnytte de mulighetene som synliggjøres i kunnskapsgrunnlaget. Fokuset skal være å få mest mulig ut av tiltak og virkemidler, slik at det gir størst effekt på en bærekraftig omstilling av samfunnet – for eksempel er hensikten med å anlegge en gang- og sykkelsti ikke at den skal oppfylle spesifikke tekniske krav (selv om det også må være på plass), men hvem som skal bruke den og hvilket samfunnsformål den skal fylle.

Problemstillinger må ses på tvers, og faggrupper som ikke tidligere har jobbet tett sammen, må settes sammen for å finne løsninger på samfunnsutfordringene. Hele problemet må løftes inn i rommet og diskuteres av alle som har påvirkningsmulighet.

Den tematiske inndelingen fra FN er gjenkjennelig og gir mening også for Viken. I vedlagt notat til saken er de seks områdene bearbeidet og tilpasset norske forhold. I notatet beskrives sentrale problemstillinger for hvert temaområde med basis i kunnskapsgrunnlaget for Viken. Med utgangspunkt i kunnskapsgrunnlaget skal regional planstrategi definere mål og strategier innenfor de seks temaområdene.

Fylkesrådet ønsker fylkestingets foreløpige synspunkter på innhold og prioriteringer innenfor de enkelte temaområdene. Temaområdene er ikke gjensidig utelukkende, men kan flyte over i hverandre. Det er en del av dynamikken ved å jobbe med bærekraftsmålene.

Et bærekraftsmål kan ofte stå i motsetning til et annet bærekraftsmål. Det er forhold som må tas med i vurderingen. Slike innebygde konflikter mellom de ulike bærekraftsmålene, og mellom bærekraftsmålene og jordas tålegrenser, kompliserer grunnlaget for politikkutforming og kunnskapsutvikling for bærekraft. Men det er også slik at mål gjensidig kan forsterke hverandre. Her er ligger det muligheter for å tenke smart og ta ut synergieffekter.

Nedenfor følger noen korte karakteristika av de seks temaområdene (se vedlegg for mer utfyllende beskrivelse):

Temaområde 1: Livskvalitet, velferd og like muligheter

Tematisk innfallsvinkel for å oppnå bærekraftsmål: 1 Utrydde fattigdom, 3 God helse, 4 God utdanning, 5 Likestilling mellom kjønnene og 10 Mindre ulikhet.

Viktige sammenhenger: Levekår, livskvalitet, fysisk og psykisk helse, utenforskap, utdanningsnivå, sysselsetting og arbeidsmarked, sosial og økonomisk ulikhet, likestilling, integrering, tilgang til private og offentlige tjenester, universell utforming, deltakelse i arbeidsliv og medbestemmelse.

Utfordringer/muligheter: Sosiale ulikheter i utdanning, inntekt, arbeid, helse, deltakelse og levekår.

Temaområde 2: Bærekraftige og rettferdige økonomisk systemer

Tematisk innfallsvinkel for å oppnå bærekraftsmål: 1 Utrydde fattigdom, 4 God utdanning, 5 Likestilling mellom kjønnene, 8 Anstendig Arbeid og økonomisk vekst, 9 Innovasjon og infrastruktur, 10 Mindre ulikhet og 12 Bærekraftig forbruk og produksjon.

Viktige sammenhenger: Utdanning, næringslivspolitik, fordelingssystem, FoU, levekår, livskvalitet, fysisk og psykisk helse, utenforskap, utdanningsnivå, forbruksmønster, sysselsetting og arbeidsmarked, sosial og økonomisk ulikhet, likestilling, integrering og deltakelse i arbeidslivet.

Utfordringer/muligheter: Innovasjoner i og utvikling av nye og etablerte næringer som satser aktivt på klima/miljø og sosial bærekraft. Et inkluderende arbeidsliv. Vekst og utvikling i hele regionen.

Temaområde 3: Bærekraftig arealforvaltning, matproduksjon og ernæring

Tematisk innfallsvinkel for å oppnå bærekraftsmål: 2 Utrydde sult, 3 God helse, 4 God utdanning, 6 Rent vann og gode sanitærforhold, 8 Anstendig arbeid og økonomisk vekst, 13 Stoppe klimaendringene, 14 Liv under vann og 15 Liv på land

Viktige sammenhenger: Forbruksmønster, areal og transportplanlegging, folkehelse, friluft, utdanning, næringsutvikling, FoUI, biologisk mangfold, vannforvaltning, ressursforvaltning, klimatilpasning og beredskap.

Utfordringer/muligheter: Utfordringsbildet er ulikt i ulike delene av Viken. Fra styring av vekst i en mer bærekraftig retning i vekstområder, til å utvikle attraktivitet for å redusere utflytting i småbyer og tettsteder i distriktet. Byspredning og nedbygging av arealer og forringelse av økosystemtjenester er imidlertid en fellesnevner (sårbare naturtyper, biologisk mangfold, matjord og rekreasjonsområder). Reduksjon av klimagassutslipp, næringsstoffer og annen forurensing er sentralt i hele Viken.

Temaområde 4: Energiomlegging og tilgang til fornybar energi

Tematisk innfallsvinkel for å oppnå bærekraftsmål: 4 God utdanning, 7 Ren energi til alle, 9 Innovasjon og infrastruktur, 11 Bærekraftige byer og samfunn, 12 Bærekraftig produksjon og forbruk og 13 Stoppe klimaendringene

Viktige sammenhenger: Næringsutvikling, FoUI, arealplanlegging, klima og miljøtiltak, samferdsel/mobilitet og energieffektivisering

Utfordringer/muligheter: Redusere klimagassutslippene (veitrafikk, mobil forbrenning og jordbruk)

Temaområde 5: Helhetlig by- og stedsutvikling

Tematisk innfallsvinkel for å oppnå bærekraftsmål: 8 Anstendig Arbeid og økonomisk vekst, 9 Innovasjon og infrastruktur, 10 Mindre ulikhet, 11 Bærekraftige byer og samfunn, 12 Bærekraftig produksjon og forbruk og 13 Stoppe klimaendringene og 15 Liv på land

Viktige sammenhenger: Arealplanlegging, transport/mobilitet, boligplanlegging, næringsutvikling, levekår, livskvalitet, fysisk og psykisk helse, utenforskap, utdanningsnivå, sysselsetting og arbeidsmarked, sosial og økonomisk ulikhet og biologisk mangfold

Utfordringer/muligheter: Styring av vekst i en mer bærekraftig retning, skape robuste og attraktive byer, tettsteder og omland. Hindre byspredning og nedbygging av areal. Motvirke sosial og geografisk ulikhet. Redusere klimagassutslipp.

Temaområde 6: Miljø, økosystem og biologisk mangfold

Tematisk innfallsvinkel for å oppnå bærekraftsmål: 10 Mindre ulikhet, 12 Bærekraftig produksjon og forbruk, 13 Stoppe klimaendringene, 14 Liv under vann, 15 Liv på land, 16 Fred og rettferdighet og 17 Samarbeid for å nå målene

Viktige sammenhenger: Arealplanlegging, transport/mobilitet, næringsutvikling, levekår, livskvalitet, fysisk og psykisk helse, utenforskap, utdanningsnivå, sysselsetting og arbeidsmarked, sosial og økonomisk ulikhet og biologisk mangfold

Utfordringer/muligheter: *Hindre byspredning og nedbygging av areal. Redusere klimagassutslipp. Redusere avrenning og forurensing. Sikre forpliktende samarbeid på tvers av forvaltningsnivåer og landegrenser.*

Virkemiddelområder

For å kunne jobbe effektivt med omstilling innenfor temaområdene, påpeker FN fire virkemiddelområder. Dette er virkemiddelområder som allerede er godt kjent i norsk sammenheng:

- **Regulatoriske og juridiske virkemidler:** Dette omfatter lover, forskrifter og juridisk bindende avtaler og forvaltningen av disse. Det kan være lover og regelverk som setter vilkår, avgrenser eller åpner handlingsrom. Det er også prosesser som er regulert av lovverk, forvaltning av særlovsinteresser, og oppfølging av juridisk bindende regionale planer.
- **Økonomiske og finansielle virkemidler:** Fylkeskommunens egne budsjetter. Virkemidler fylkeskommunen forvalter, alene eller i samarbeid med andre. Dette kan være i form av program og tilskuddsordninger, men også i form av bestiller- og eierrollen. Mye av fylkeskommunens tjenesteproduksjon og dimensjonering av denne, er direkte knyttet til økonomiske virkemidler. Det samme gjelder utviklingsarbeidet.
- **Informative virkemidler:** Omfatter rådgivning, informasjon, mobilisering, kunnskapsproduksjon og -formidling, kampanjer, partnerskap, arenaer og møteplasser.
- **Forskning, innovasjon og teknologiutvikling:** Kategorien kan bl.a. kobles til fylkeskommunens rolle som eier av program og fond (regionale forskningsfond, interreg etc.), eierposter i forskningsinstitusjoner og samarbeidsavtaler med FoU-sektoren.

Vurdering

Fylkesrådet ønsker fylkestingets vurdering av inndeling av temaområder for planstrategien, og ønsker innspill fra fylkestinget til foreløpige prioriteringer og mål innenfor hver av de seks temaområdene.

Fylkesrådet vektlegger at forslaget til tematiske innfallsvinkler med underpunkter ikke er ment å begrense innspill som eventuelt ikke uten videre oppfattes å passe inn med disse. Videre vil fylkesrådet påpeke at utfordringer og muligheter som er skissert ikke er uttømmende, men skal avklares i løpet av planprosessen i lys av innspill og annet som kommer fram.

Kunnskapsgrunnlaget «Vi i Viken», NIBR rapporten om utfordringer og muligheter i Viken, omtalen av temaområdene og FNs 17 bærekraftsmål og 169 delmål er verktøy fylkestinget kan bruke som grunnlag for sitt innspill til fylkesrådet.

Fylkesrådet vil ta med seg fylkestingets vurdering og innspill i den videre utarbeidelse av regional planstrategi. Dette arbeidet vil foregå i bred dialog med andre samfunnsaktører i Viken, i tråd med bestemmelsene i plan- og bygningsloven.

Beskrivelse av temaområder i regional planstrategi

Beskrivelsen er en bearbeidelse til norske forhold og med grunnlag i utfordrings- og mulighetsbildet i kunnskapsgrunnlaget for regional planstrategi i Viken. Beskrivelsen tar utgangspunkt i den originale beskrivelsen i FN-rapporten «The future is now», som er den første fireårige evalueringen av arbeidet med Agenda 2030 og bærekraftsmålene. Beskrivelsen er utarbeidet som et utfyllende vedlegg til sak i fylkestinget 13.februar 2020 om innhold i regional planstrategi.

Tematisk innfallsvinkel 1: Livskvalitet, velferd og like muligheter

Tematisk innfallsvinkel for å oppnå bærekraftsmål: 1 Utrydde fattigdom, 3 God helse, 4 God utdanning, 5 Likestilling mellom kjønnene og 10 mindre ulikhet.

Viktige sammenhenger: Levekår, livskvalitet, fysisk og psykisk helse, utenforskap, utdanningsnivå, sysselsetting og arbeidsmarked, sosial og økonomisk ulikhet, likestilling, integrering, tilgang til private og offentlige tjenester, universell utforming, deltakelse i arbeidsliv og medbestemmelse.

Utfordringer/muligheter: Sosiale ulikheter i utdanning, inntekt, arbeid, helse, deltakelse og levekår.

Sosial ulikhet oppstår når ressurser i et samfunn fordeler seg ujevnt i befolkningen. Sosial ulikhet i helse handler om sammenhengen mellom for eksempel inntekt og yrkesaktivitet, utdanningsnivå, deltakelse i samfunnslivet på den ene siden, og helse på den andre. Sosial ulikhet i Viken er ifølge kunnskapsgrunnlaget økende.

Kunnskapsgrunnlaget viser at det er en sammenheng mellom andel med lav inntekt og det generelle inntektsnivået i kommunen. Det er store variasjoner i andelen personer i husholdninger med lavinntekt i Vikens kommuner, fra under 8,4% til over 14%. Kunnskapsgrunnlaget gir også innsikt i hvor forskjellen mellom de ti prosent rikeste og de ti prosent fattigste er. Omfanget av lavinntekt i Viken er høyest i aldersgruppen 18-34 år, og nest høyest blant barn (0-17 år).

Tilgang til og deltakelse i arbeidslivet er sentralt for livskvalitet og levestandard. Utdanning er en avgjørende faktor for å komme inn på arbeidsmarkedet, og dermed tilgang til inntekt og andre levekårgoder. Utdanningens betydning for livskvalitet er stor og har økt de seneste årene. Viken ligger under gjennomsnittet for de norske fylkene i andel av befolkningen med høyere utdanning og andel unge voksne med fullført videregående skole eller høyere utdanning. Viken er det fylket i Norge med største forskjeller i utdanningsnivå i befolkningen. Det er verdt å merke seg at det er variasjoner i kompetansebehov i de ulike næringsregionene i Viken.

Mulighet for deltakelse i samfunns- og arbeidsliv, uavhengig av livsfase og funksjonsevne, anses ved siden av høy fødselsrate, å være et premiss for et bærekraftig samfunn. Graden av deltakelse henger sammen med utdanningsnivå, helse og sosiokulturelle faktorer. Spesielt sårbare grupper er husholdninger med lav inntekt, sosialhjelpsmottakere, arbeidsledige, personer med reduserte stillinger, enslige forsørgere, personer med lav utdanning og innvandrere. Like muligheter handler også om likestilling mellom kjønnene. I kunnskapsgrunnlaget vises det til at omfanget av deltidsarbeid er vesentlig høyere blant kvinner enn menn, og yrkesdeltakelsen lavere blant kvinner enn menn (67%-73%) og at 2 av 3 ledere menn..

Tematisk innfallsvinkel 2: Bærekraftige og rettferdige økonomisk systemer

Tematisk innfallsvinkel for å oppnå bærekraftsmål: 1 Utrydde fattigdom, 4 God utdanning, 5 Likestilling mellom kjønnene, 8 Anstendig arbeid og økonomisk vekst, 9 Innovasjon og infrastruktur, 10 Mindre ulikhet og 12 Bærekraftig forbruk og produksjon.

Viktige sammenhenger: Utdanning, næringslivspolitik, fordelingssystem, FoU, levekår, livskvalitet, fysisk og psykisk helse, utenforskap, utdanningsnivå, forbruksmønster, sysselsetting og arbeidsmarked, sosial og økonomisk ulikhet, likestilling, integrering og deltakelse i arbeidslivet.

Utfordringer/muligheter: Innovasjoner i og utvikling av nye og etablerte næringer som satser aktivt på miljømessig og sosial bærekraft. Et inkluderende arbeidsliv. Vekst og utvikling i hele regionen.

1. Bærekraftig verdiskaping
2. Rettferdig økonomisk fordeling

Et bærekraftig og rettferdig økonomisk system handler både om fordeling og bærekraftig verdiskaping. Et bærekraftig og rettferdig økonomisk system fordrer en strukturell omstilling av forretningsmodeller og produksjonssystemer – et grønt og sosialt skifte – hvor verdiskaping løsrives fra utnytting av ressursgrunnlag, miljødeleggelser og arbeidskraft. Det innebærer videre en omlegging av forbruksmønster og en bedre utnyttelse av ressursene, og en økonomisk vekst som ikke øker forskjellene i samfunnet.

Den økonomiske veksten på verdensbasis har ført til økte ulikheter. På enkelte indikatorer vises de samme trendene i Viken. Kunnskapsgrunnlaget viser i tillegg store ulikheter mellom kommunene i Viken, særlig etter dimensjonen sentrum – periferi, samt at det er store variasjoner internt i enkelte kommuner. De store ulikhetene internt i kommunene er i første rekke knyttet til sentrale kommuner – som også preges av vekst, og arbeidsplasser som krever høy kompetanse.

Teknologisk utvikling, innovasjon og nyskaping kan bidra til å løse miljømessige utfordringer knyttet til utnyttelse av ressurser, produksjon og transport – og samtidig være en viktig driver for verdiskaping.

Viken består av 14 arbeidsmarkedsregioner. Hver arbeidsmarkedsregionene har ulike kjennetegn, kompetansebehov og forutsetninger. Det er store ulikheter i Viken, både hva gjelder verdiskaping og arbeidsmarked. Dette skaper ulikheter i levekår, men også i et større perspektiv økt transportbehov og press på arealer, både for næringsetablering, fritidsbebyggelse og boliger.

Norge har et stort materielt fotavtrykk og har hatt en betydelig vekst i det samlede uttaket av naturressurser i perioden 2014-2017. Det materielle fotavtrykket gir seg, i tillegg til eksport og produksjonstall, utslag i avfallsmengden som produseres.

Tematisk innfallsvinkel 3: Bærekraftig arealforvaltning, matproduksjon og ernæring

Tematisk innfallsvinkel for å oppnå bærekraftsmål: 2 Utrydde sult, 3 God helse, 4 God utdanning, 6 Rent vann og gode sanitærforhold, 8 Anstendig arbeid og økonomisk vekst, 13 Stoppe klimaendringene, 14 Liv under vann og 15 Liv på land

Viktige sammenhenger: Forbruksmønster, areal og transportplanlegging, folkehelse, friluft, utdanning, næringsutvikling, FoUI, biologisk mangfold, vannforvaltning, ressursforvaltning, klimatilpasning og beredskap.

Utfordringer/muligheter: Utfordringsbildet er ulikt i de ulike delene av Viken. Fra styring av vekst i en mer bærekraftig retning i vekstområder, til å utvikle attraktivitet for å redusere utflytting i småbyer og tettsteder i distriktet. Byspredning og nedbygging av arealer og forringelse av økosystemtjenester er imidlertid en fellesnevner (sårbare naturtyper, biologisk mangfold, matjord og rekreasjonsområder). Reduksjon av klimagassutslipp, næringsstoffer og annen forurensing er viktig i hele Viken.

I Viken finnes ca. 20% av Norges samlede jordbruksarealer (i drift). For kornsorter som hvete og havre ligger 60 prosent av dyrkingsarealet i Norge innenfor Vikens grenser. I tillegg til primærnæringen har Viken en relativt stor næringsmiddelindustri. Dette tverrgående temaet omfatter produksjonsprosessen fra jord til bord – i dette ligger utslipp fra produksjon, matsvinn og forbruk. Det handler om folkehelse og ernæring, det handler om arealpolitikk, utarming og nedbygging.

I 2018 utgjorde jordbruksarealet i Norge kun 3,7 prosent av det totale landarealet. Tilsvarende tall for Viken er 9 prosent. Mange av de mest produktive arealene ligger i, eller i nærheten av tettsteder i stor vekst. Dette har medført nedbygging av jordbruksareal.

Landbruket og næringsmiddelindustrien er en viktig næringsgren i Viken, men samtidig en kilde til forurensing både lokalt, regionalt og globalt. I Viken står jordbruk som sektor for 11,7% av klimagassutslippene. Inkluderes bearbeidingen (næringsmiddelindustrien) og transport, vil andelen øke. Jordbruket er den største menneskeskapte kilden til næringsstoffer i kystområdene i Viken – og tilsig fra Glomma er den desidert største bidragsyteren.

Matsvinnet i Norge utgjør årlig en matmengde som tilsvarer det årlige matvareforbruket til 900 000 mennesker. Matsvinnet stammer fra hele verdikjeden, men er ujevnt fordelt (61% husholdning, 21% næringsmiddelindustrien og 18% dagligvare/grossist).

Strukturendringer og et globalt marked fører til ensretting og stordrift. Samtidig som dette gjør tilgangen til mat og marked lettere, og dermed markedet mer robust, kan det redusere motstandsdyktigheten i matproduksjonssystemet (motstandsdyktighet mot sykdommer, klimatiske endringer mv.).

Tematisk innfallsvinkel 4: Energiomlegging og tilgang til fornybar energi

Tematisk innfallsvinkel for å oppnå bærekraftsmål: 4 God utdanning, 7 Ren energi til alle, 9 Innovasjon og infrastruktur, 11 Bærekraftige byer og samfunn, 12 Bærekraftig produksjon og forbruk og 13 Stoppe klimaendringene

Viktige sammenhenger: Næringsutvikling, FoUI, arealplanlegging, klima og miljøtiltak, samferdsel/mobilitet og energieffektivisering

Utfordringer/muligheter: Redusere klimagassutslippene (veitrafikk, mobil forbrenning og jordbruk)

Energiproduksjon og energibruk er den største bidragsyteren til klimagassutslipp på globalt nivå. Nøkkelen til å sikre god tilgang til energi som kan bidra til økonomisk vekst og sosial utvikling, og samtidig redusere klimagassutslippene ligger i økt produksjon av fornybar energi og bedre utnyttelse.

Viken bruker mer energi enn det produseres i fylket. Husholdning og jordbruk står for halvparten av elektrisitetsforbruket i Viken, industri og tjenesteyting for ca. ¼ del hver.

Energiforbruket i verden er økende og er på verdensbasis forventet det å øke med 25% frem til 2040.

Klimagassutslippene er i perioden 2009-2017 redusert med 9,5% i Viken. Transport er den sektoren som står for de største utslippene 53,1% (hvorav 42,6 prosent av de samlede utslippene stammer fra veitransport). Personbiltrafikken står for 55 prosent av disse utslippene. 18 prosent av bilparken i Viken er elektrisk eller hybrid.

Omlegging av energiforbruket i transportsektoren er kritisk for å redusere Vikens utslipp av klimagasser. Innovasjon og teknologiutvikling kan være en del av løsningen, det samme gjelder utbygging av infrastruktur og endring av transportformer og transportmønstre.

Ettersom 87 prosent av befolkningen i Viken bor i tettbygde strøk, vil disse områdene være sentrale for å oppnå redusert energiforbruk og reduserte utslipp. Det er nødvendig med samordnet areal- og transportplanlegging for disse områdene.

Energieffektivisering anses ha et stort potensial - spesielt innen industrien og byggsektoren.

Fossile energikilder til oppvarming er i ferd med å bli utfaset. Det er vekst i fjernvarmeproduksjonen, solceller og vindkraft. Det vil oppstå arealkonflikter knyttet til fornybar energiproduksjon, herunder hensyn til biologisk mangfold, tilgang til naturområder.

Offentlige myndigheter er en stor eier av bygningsmasse i Viken, som har potensial for en mer effektiv bruk

Tematisk innfallsvinkel 5: Helhetlig by- og stedsutvikling

Tematisk innfallsvinkel for å oppnå bærekraftsmål: 8 Anstendig Arbeid og økonomisk vekst, 9 Innovasjon og infrastruktur, 10 Mindre ulikhet, 11 Bærekraftige byer og samfunn, 12 Bærekraftig produksjon og forbruk og 13 Stoppe klimaendringene og 15 Liv på land

Viktige sammenhenger: Arealplanlegging, transport/mobilitet, boligplanlegging, næringsutvikling, levekår, livskvalitet, fysisk og psykisk helse, utenforskap, utdanningsnivå, sysselsetting og arbeidsmarked, sosial og økonomisk ulikhet og biologisk mangfold

Utfordringer/muligheter: Styring av vekst i en mer bærekraftig retning, skape robuste og attraktive byer, tettsteder og omland. Herunder hindre byspredning og nedbygging av areal. Motvirke sosial og geografisk ulikhet. Redusere klimagassutslipp.

87 prosent av befolkningen i Viken bor i tettbygde strøk. Det er stort spenn i størrelsen på Vikens kommuner (Flå 1 052 og Bærum 128 841). Det generelle bildet viser en vekst i tettbebygde strøk og en befolkningsnedgang i spredtbygde områder.

Det miljømessige fotavtrykket i byer og tettbebygde strøk er stort. Bærekraftige byer er dermed avgjørende for oppnåelse av agenda 2030. Bærekraftbegrepet omfatter i denne sammenheng et vidt spekter av aktiviteter som privat forbruk, avfallshåndtering, utslipp (og lokal forurensing), nedbygging av matjord, biologisk mangfold, transport og mobilitet, ressursbruk (for eksempel i byggesektoren).

Det er i byene (og de tett befolkede kommunene) det er størst økonomiske forskjeller. Utenforskap, universell tilgang, trivsel og opplevd helse, henger sammen med tilhørighet og by- og tettstedsutvikling. Press på areal i tettbebygde områdene fører til prispress på boliger, nedbygging av rekreasjonsareal og forringelse av biologisk mangfold. 50% av befolkningen i Viken har tilgang til nærturterreng.

Arealknapphet og høye boligpriser, kombinert med lavt inntektsnivå i enkelte kommuner, medfører stor gjeldsbelastning, vanskelig tilgang til boligmarkedet og utfordringer knyttet til mangfold. Ubalanse i bo-, service- og arbeidsmarked medfører transportbehov og arealkonflikter.

Høy deltakelse i samfunns- og arbeidsliv anses ved siden av høy fødselsrate å være et premiss for et bærekraftig samfunn. Samarbeid mellom offentlige myndigheter, sivilsamfunnet og privat sektor, akademia, samt nasjonale og tilgrensende myndigheter trekkes i kunnskapsgrunnlaget fram som et suksesskriterium for vellykket bærekraftig og integrerende planlegging.

Helhetlig by- og stedsutvikling må brukes som et verktøy for næringsutvikling.

Tett befolkede områder er generelt mer utsatt for ekstremvær og andre konsekvenser av klimaendringer enn spredt bebygde områder, ettersom naturlige økosystemtjenester er forringet. Byer og tettsteder må planlegges og utvikles på en måte som tar hensyn til at det er mer ekstremvær.

Tematisk innfallsvinkel 6: Miljø, økosystem og biologisk mangfold

Tematisk innfallsvinkel for å oppnå bærekraftsmål: 10 Mindre ulikhet, 12 Bærekraftig produksjon og forbruk, 13 Stoppe klimaendringene, 14 Liv under vann, 15 Liv på land, 16 Fred og rettferdighet og 17 Samarbeid for å nå målene

Viktige sammenhenger: Arealplanlegging, transport/mobilitet, næringsutvikling, levekår, livskvalitet, fysisk og psykisk helse, utenforskap, utdanningsnivå, sysselsetting og arbeidsmarked, sosial og økonomisk ulikhet og biologisk mangfold

Utfordringer: Hindre byspredning og nedbygging av areal. Redusere klimagassutslipp. Redusere avrenning og forurensing. Sikre forpliktende samarbeid på tvers av forvaltningsnivåer og landegrenser.

80 prosent av Norges registrerte landlevende arter er representert i Oslofjordområdet. Vikens kystområder får tilførsel av vann fra 15 forskjellige vassdragsområder.

53 prosent av strandsonearealet i Viken er bebyggt.

Viken har landegrenser mot Västra Götaland, Värmland, Innlandet, Vestland og Vestfold-Telemark fylker. Vikens tre nasjonalparker grenser alle til andre forvaltningsområder.

Arealpress fører til omdisponering av areal. Fra 2010 til 2015 er det en økning i utbygd areal og beite i Viken på bekostning av skog og annen utmark /3600 hektar.

Avrenning fra landbruket er den største menneskeskapte kilden til tilførsel av nitrogen og fosfor i Vikens kystområder.

Mikroplast og annen forurensing utgjør en alvorlig trussel for det biologiske mangfoldet.

Universell tilgang til urørt natur er en viktig tilgang for trivsel og helse. Sårbarhet ovenfor klimaendringer og hvor utsatt man er for belastninger som følger av for eksempel luftforurensing er sosioøkonomisk skjevfordelt både globalt og lokalt. Det er imidlertid en tendens til at klimatiltak som gjøres i by- og stedsutviklingen, først og fremst kommer de med best økonomi til gode.

Virkemiddelkategorier:

For å kunne jobbe effektivt med omstilling innenfor temaområdene, påpeker FN fire virkemiddelområder. Dette er virkemiddelområder som allerede er godt kjent i norsk sammenheng:

- **Regulatoriske og juridiske virkemidler:** Dette omfatter lover, forskrifter og juridisk bindende avtaler og forvaltningen av disse. Det kan være lover og regelverk som setter vilkår, avgrenser eller åpner handlingsrom. Det er også prosesser som er regulert av lovverk, forvaltning av særlovsinteresser, og oppfølging av juridisk bindende regionale planer.
- **Økonomiske og finansielle virkemidler:** Fylkeskommunens egne budsjetter. Virkemidler fylkeskommunen forvalter, alene eller i samarbeid med andre. Dette kan være i form av program og tilskuddsordninger, men også i form av bestiller- og eierrollen. Mye av fylkeskommunens tjenesteproduksjon og dimensjonering av denne, er direkte knyttet til økonomiske virkemidler. Det samme gjelder utviklingsarbeidet.
- **Informative virkemidler:** Omfatter rådgivning, informasjon, mobilisering, kunnskapsproduksjon og -formidling, kampanjer, partnerskap, arenaer og møteplasser.
- **Forskning, innovasjon og teknologiutvikling:** Fylkeskommunen har ikke sterkt eierskap på egen lest. Noe arbeid rettet mot egen virksomhet. Kategorien kan kobles til fylkeskommunens rolle som eier av program og fond (regionale forskningsfond, interreg etc.), eierposter i forskningsinstitusjoner og samarbeidsavtaler med FoU-sektoren.

Tidslinje Regional planstrategiprosess

